

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Федунішин Любомири Любомирівни
“Культурно-просвітницька і краєзнавча діяльність Івана Кривецького
(1883–1940 рр.)”, поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.01 – історія України

В історії народів Центрально-Східної Європи, зокрема й українського, час останньої третини ХІХ – першої половини ХХ ст. є особливим як з політичного, так і з національно-культурного аспектів. Політичний момент тісно пов'язаний з територіальними й духовними змінами, що виникли після переділу державних кордонів внаслідок Першої світової війни і формування програм національно-визвольних рухів поневолених народів. Ідеї європейського позитивізму, слов'янофільства, народництва, врешті – державництва чітко позначилися на переоцінці всіх суспільних ідеалів.

Наприкінці ХХ ст., після краху у Європі тоталітарних режимів, значною мірою почали переоцінюватися окремі явища і події у сфері суспільної думки, державотворчості, діяльності окремих осіб, життя яких нерідко ставало взірцем для усього покоління як складових частин націотворчого процесу. Багато проблем розвитку сучасного суспільства неможливо об'єктивно зрозуміти без врахування досвіду, як позитивного, так і негативного, нагромадженого минулим. Звідси й впливає наукова актуальність дослідження Л. Л. Федунішин, присвячене малодослідженій постаті, невинувато забутій, таврованої “реакційно буржуазним істориком” у радянські часи – Івану Кривецькому (1883–1940 рр.). Засвоєння досвіду культурно-просвітницької та краєзнавчої діяльності вченого є не лише даниною пам'яті, а й об'єктивною потребою часу, важливою умовою поступу як сучасної національної історії, так і суспільства в цілому. На тлі значної кількості персоналогічних студій, в яких досліджуються різноманітні аспекти життя та творчості видатних українських учених, це одна із праць, що дозволяє поглянути на спадщину відомих діячів минулого з нової перспективи. Адже попри нещодавно введене до наукового обігу дослідження Гірної Н. М., присвячене науковій та громадсько-політичній діяльності І. Кривецького, власне

культурно-просвітницька та краєзнавча сфери його активності досі залишалися цілісно невивченими й потребували сучасного осмислення та неупередженого аналізу в спеціальній дисертаційній роботі. Зрештою, саме такий підхід відповідає сучасним вимогам інтелектуальної історії, що проголошує персоналізовані студії пріоритетними в історії науки. Актуальність теми визначається також і сьогоденними потребами України, у зв'язку із військовою агресією Росії, реформуванням країни. Під таким кутом зору досвід вирішення цих питань, зокрема, формування національних наукових установ, як НТШ, видання наукових й національно-патріотичних видань, редактором і дописувачем котрих був І. Кривецький, утворення воєнізованих формувань у попередні віхи історії, вивченням яких детально займався учений, також має свій вагомий практичний інтерес. У зв'язку з цим цілком позитивним вважаємо вибір предмета дослідження, оскільки робота Любомири Федунішин є новаторською в українській історичній науці.

У вступній частині дисертації окреслені й обґрунтовані її головні параметри – об'єкт, предмет, мета, завдання, хронологічні та територіальні рамки, наукова новизна й практичне значення.

Структура наукового дослідження у цілому не викликає заперечень: простежується чітка відповідність між сформульованими авторкою завданнями та загальною метою, хронологічні рамки праці збігаються з визначеними датами біографії науковця. Чітко сформульовані назви розділів сприяють пошуку необхідних положень і розкриттю змісту окремих компонентів рецензованої роботи. Все це дозволило її автору всебічно розкрити динаміку досліджуваної проблеми у часовому та тематичному вимірах. Ґрунтовність засвідчує й список використаних джерел та наукової літератури, який включає 504 найменування.

Перший розділ присвячений огляду історіографії, джерельної бази та методології дослідження. Дисертантка, традиційно за історіографічними етапами, подала ґрунтовний критичний аналіз української та зарубіжної історіографії, докладно охарактеризувала й систематизувала джерельну базу дослідження, яка є широкою, різноплановою, відповідає авторській концепції та методологічним принципам вивчення теми. Л. Федунішин вільно орієнтується в літературі,

присвяченій досліджуваній постаті. Можна констатувати, що загалом нею вивчено і критично оцінено не лише спеціальні роботи з поставленої проблеми, але й праці, які дозволяють ширше відтворити особливості окресленого історичного періоду. Їх критичний огляд засвідчує, що заявлену тему дисертації вивчено на сьогодні недостатньо, а отже є необхідність дослідження широкого спектру питань культурно-просвітницької та краєзнавчої діяльності І. Кревецького.

Відтворення репрезентативної джерельної бази роботи вимагало клопіткої праці з визначення наявності, ступеня збереженості, повноти та місцезнаходження документальних, нарративних комплексів, і дисертантка в повному обсязі виконала поставлене завдання. Слід відзначити копіткі зусилля Л. Л. Федунішин над збиранням і узагальненням багатого за змістом і дуже місткого документального матеріалу (оскільки спеціального особового фонду І. Кревецького немає, як це зроблено, скажімо стосовно багатьох інших учнів М. Грушевського), що дозволило їй внести нові моменти у розробку даної теми. Для розкриття проблеми використано різноманітні матеріали: архівні й опубліковані джерела, періодичні видання, спогади, епістолярій, наукові дослідження вченого, некрологи тощо. Їх сукупність робить результати запропонованої роботи цілком достовірними і достатніми для виконання поставлених завдань.

Власне людинознавча концепція рецензованої дисертації свідчить про розуміння авторкою гносеологічних потреб та методологічних запитів історичної науки. Це підтверджує, зокрема параграф дисертації, в якому висвітлюються теоретико-методологічні засади дослідження. У процесі дисертаційної роботи Л. Федунішин важливу роль відігравав біографічний принцип, що передбачає дослідження історичних явищ і процесів крізь призму життя та творчості окремих відомих представників епохи. Вибір досить складної історико-біографічної теми й концентрація дослідницьких зусиль навколо проблеми відбувалося з позицій сьогодення, висвітлення її вимагало від науковця здатності рухатися у тривимірному світі наукового пізнання, векторами якого є об'єктивність, історизм та системність, у напрямі незаангажованого осмислення історичної дійсності, що є доказом професійної зрілості дисертантки як науковця-історика. Біографічне дослідження – множинне за сутністю: воно не тільки історичне, а й водночас

психологічне, антропологічне, герменевтичне, соціологічне, тому є досить складним у методологічному сенсі. Розкриваючи методологію наукового дослідження, дисертантка обґрунтувала основні поняття й категорії, якими оперує: “краєзнавство”, “регіональна історія”, “мікроісторія” тощо. Як впливає з даного підрозділу, дисертація написана із сучасних методологічних підходів, з врахуванням досвіду відомих українських методологів у галузі мікроісторії та біографістики, здобувачкою підкреслено, що й І. Кревецький свого часу належав до нових, найпрогресивніших світоглядних установ (с. 49).

У другому розділі – “Іван Кревецький – громадсько-культурний діяч” – авторка проаналізувала формування ідейного світогляду вченого, його внесок у розбудову бібліотечної справи та редакційно-видавничу діяльність.

Значну частину дисертації відведено аналізу науково-просвітницької діяльності історика. Вивчивши його студії з історії української державності, мемуаристики, історії журналістики в Україні, Л. Федунішин цілком логічно робить висновок про вагомий внесок І. Кревецького у популяризацію української культури, у розробку теоретичних положень з історії книгознавства та періодики; вчений наситив цю сферу значним джерельним матеріалом. Особливо хочемо підкреслити цінність його праць з історії мемуаристики, адже дослідник намагався виділити її теоретико-методологічні засади, провів класифікацію мемуарів, підготував цінні методичні рекомендації щодо їх написання, проаналізував зарубіжну мемуаристику, що є вагомим у контексті порівняння її з українською того часу. Вважаємо, ці дослідження І. Кревецького особливо цінними і в наш час, особливо з огляду на актуалізацію такого виду джерел у зв’язку з популярністю історії повсякденності.

Найбільшою новизною, як у площині постановки проблеми, так і шляхів її вирішення, на наш погляд, вирізняється четвертий розділ дисертації, у якому, на основі праць ученого досліджується історія Галичини кінця XVIII – поч. XX ст., а також актуальні питання історії військових підрозділів українців періоду революційних подій 1848–1849 рр. Цілком слушно дисертантка стверджує, що регіональна історія у творчості І. Кревецького займала одне з перших місць. Учений усвідомлював, що вона була фактором становлення української

історичної науки загалом, становила складову національної свідомості, виконувала певні методологічні функції, оскільки виступала засобом наукового пізнання на різних етапах розвитку історичної ідеології. Безумовно, що І. Кревецький, як учасник національно-визвольного руху першої чверті ХХ ст., ставив перед собою завдання висвітлити політичну, економічну, культурну і загальнонаціональну роль Галичини в українській історії. Як побажання на майбутнє, можна висловити думку, щоб у подальших наукових дослідженнях дисертантка більш докладно проаналізувала висвітлення І. Кревецьким місця Галичини і Волині як політичних центрів у загальноукраїнському історичному процесі в контексті наукового дискурсу інших представників Львівської історичної школи, (його сходження чи розходження в цьому плані, наприклад, з М. Грушевським, М. Кордубою, М. Чубатим, С. Томашівським та ін., а такі дискусії тоді активно тривали), а також у контексті сучасної української історіографії. Можна загалом погодитися з Л. Федунішин, що погляди історика були суголосні науковим пошукам його доби.

У висновках до дисертації, у розрізі цілої теми, наведено узагальнюючий аналіз культурно-просвітницької та краєзнавчої діяльності І. Кревецького, показано місце його наукових досліджень у становленні історичної думки України досліджуваної доби. Відтак, зосередившись на одних із ключових аспектів діяльності І. Кревецького авторка суттєво поглибила знання української історіографії у цій галузі та виконала поставлені завдання.

Основні положення та наукові результати дисертаційної роботи пройшли достатню апробацію в рамках конференцій різного рівня. Теоретичні положення й науково-практичні результати дослідження викладено у 9 публікаціях, розміщених у фахових виданнях з історичних наук та матеріалах конференцій.

Автореферат дисертації, виконаний та оформлений у відповідності до чинних вимог, адекватно відображає її зміст, структуру, основні результати, висновки. Оформлення та зміст дисертаційної праці є таким, що відповідає нормативним вимогам, а її науково-теоретичне, практичне значення безсумнівні, адже основні положення й опрацьований дослідницею фактичний матеріал можуть бути

використані в науково-дослідницькій і навчально-виховній роботі вищої та середньої школи, у краєзнавчій, військово-патріотичній роботі тощо.

Акцентуючи увагу на позитивних моментах дисертації Л. Л. Федунішин, погоджуючись у цілому із загальними її положеннями, вважаємо за доцільне висловити деякі зауваження та внести пропозиції:

1. Потребує певного корегування й уточнень об'єкт наукової праці, який по суті дублює мету і предмет дослідження. Адже очевидно, що об'єктом дослідження є не лише культурно-просвітницька і краєзнавча діяльність І. Кривецького, а ширші процеси суспільного, культурного, наукового життя Галичини досліджуваного періоду. Власне такий методологічний підхід задекларовано авторкою й у дисертації (с. 43–44). Дослідниця веде мову про важливість “інтегральної історії”, яка передбачає узагальнення всіх аспектів людської активності, що дає змогу побачити людину через аналіз ширших соціальних явищ – політики, економіки, духовного світу, а також про важливість прослідкувати становлення світогляду І. Кривецького на рівні мікроісторичних, локальних процесів: історичному, географічному, культурному і політичному.

2. У методологічному підпункті дисертації слід було окреслити (так як це зроблено стосовно поняття “краєзнавча діяльність”), що автор розуміє під культурно-просвітницькою діяльністю І. Кривецького (одна з ключових складових теми дисертації), адже у назвах розділів роботи, і по тексту часто вживаються терміни громадсько-культурний діяч, науково-просвітницька діяльність, тобто вони ідентифікуються з культурно-просвітницькою? Можливо, авторці слід було використати ширше поняття – “суспільна діяльність”.

3. На наш погляд, потребувало більш чіткого формулювання положення наукової новизни, а саме: “*вперше детально* охарактеризовано краєзнавчі дослідження вченого” (с. 6), (що означає детально, усі вперше, чи якісь конкретні праці І. Кривецького, а інші аналізувались не детально?). Доцільніше було б вжити, наприклад, вислів, вперше цілісно систематизовано й проаналізовано краєзнавчу спадщину діяча.

4. На нашу думку, слід чіткіше було зазначити запозичене та новаційне у краєзнавчих працях І. Кривецького. У зв'язку з цим, аналіз окремих праць

дослідника хибує описовістю. наприклад, “Справа поділу Галичини в 1846–1850 рр.”, “Крайова конституція для королівств Галичини й Володимирії з князівствами Освенцімом і Затором і з Великим князівством Краківським” та деякі інші.

5. Похвальним є намагання дисертантки розглянути творчу спадщину І. Кривецького в контексті сформованої інтелектуальної традиції того часу (принцип синхронії), як побажання на перспективу – доповнити цей аналіз принципом діахронії, врахувавши наукові здобутки другої половини ХХ ст., сучасної національної і європейської історіографії.

6. Робота значно виграла б, якби у підрозділі 4.2. “Внесок І. Кривецького у вивчення регіональних збройних формувань” було запропоновано конкретні рекомендації щодо реформування Збройних сил України на сучасному етапі, на підставі вивчення І. Кривецьким військового досвіду українських збройних формувань ХІХ ст., якщо, на думку дисертантки, такий досвід не втратив актуальності.

Однак, незважаючи на висловлені зауваження й побажання, вважаємо, що дисертація “Культурно-просвітницька і краєзнавча діяльність Івана Кривецького (1883–1940 рр.)” є в цілому завершеним, комплексним дослідженням, відповідає вимогам до кандидатських дисертацій, а її автор – Любомира Любомирівна Федунішин заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент

кандидат історичних наук, доцент
кафедри нової і новітньої історії та
методики викладання історії
Тернопільського національного педагогічного
університету імені В. Гнатюка

І. О. Федорів

